

dr hab. inż. Marian Lutostański, prof. AJP
Akademia im. Jakuba z Paradyża
Gorzów Wielkopolski

Warszawa, 18 sierpnia 2025 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej pt. „Państwa europejskiego obszaru poradzieckiego w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej” autorstwa Pana mgr. Jarosława Grabowskiego, opracowanej pod promotorstwem Pana prof. dra hab. Wojciecha Włodarkiewicza i promotorstwem pomocniczym Pani dr Marzeny Walkowiak

Formalno-prawną podstawę wykonania niniejszej recenzji stanowiła uchwała Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego Nr 34/RDN NoB/2025 z dnia 25 czerwca 2025 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów w postępowaniu doktorskim mgr. Jarosława Grabowskiego.

W recenzji nie zamieszczono informacji, kiedy i gdzie Kandydat do stopnia naukowego doktora nauk uzyskał stopień magistra. Nie odniesiono się również do przebiegu Jego pracy naukowej i zawodowej. Dokumentacja sprawy nie zawierała bowiem takich danych.

1. Uwagi ogólne dotyczące układu rozprawy doktorskiej i zasadności podjęcia badań

Przedmiotem recenzji była rozprawa doktorska (dysertacja, opracowanie naukowe, praca doktorska, dzieło) pt. „Państwa europejskiego obszaru poradzieckiego w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej”. Niniejsza rozprawa stanowiła podstawę postępowania w przewodzie doktorskim Pana mgr. Jarosława Grabowskiego w dziedzinie nauki społecznej w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Tematyka recenzowanej dysertacji oraz sposoby jej rozpoznawania i opisywania mieści się w zainteresowaniach recenzenta i reprezentowanej przez niego dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Niektóre aspekty wskazanych zainteresowań znalazły wyraz w wykładanych na studiach przedmiotach, takich jak: Polityka zagraniczna Polski czy Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa UE oraz w publikacjach naukowych (np.: *O przygotowaniu pracy promocyjnej – od licencjackiej do doktorskiej – nie tylko w naukach o bezpieczeństwie*, Wyd. Akademia im. Jakuba z Paradyża, Gorzów Wielkopolski 2025; *Czynnik niemiecki w imperialnej grze W. Putina*, w: *Bezpieczeństwo oraz kultura*

bezpieczeństwa podmiotów fizycznych i prawnych, t. 1, (red. nauk.) D. Krzewniak, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2022, s. 89–108; *Military Activity of Russian Federation in the High North and its implications for worldwide security – selected problems*, w: *Wyzwania dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, (red. nauk.) M. Kaszuba, R. Puzikow, J. Zieliński, ASPRA Warszawa, UP-H w Siedlcach, Warszawa-Siedlce 2018, s. 129–144; *Militarna kultura myślenia strategicznego władzy Federacji Rosyjskiej potencjalnym źródłem zagrożeń bezpieczeństwa światowego – wybrane problemy*, w: *Bezpieczeństwo państw Europy Środkowowschodniej w kontekście konfliktu na Ukrainie* (red. nauk.) T. Pączek, Wyd. Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2016, s. 115–30; *Federacja Rosyjska – partner gospodarczy, czy źródło zagrożeń bezpieczeństwa* (rozdział w monografii: *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Studium problemów teoretycznych*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 203–216; *Zbrodnia, o której powinien wiedzieć i pamiętać świat, a Polacy i Rosjanie w szczególności*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania i bezpieczeństwa*, (red. nauk.) T. Grabia, t. XII, z. 10 „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” – Wyd. SWSPiZ, Łódź-Warszawa 2011, s. 297–316).

Poddana zrecenzowaniu rozprawa doktorska to liczące siedemset czterdzieści trzy strony maszynopisu opracowanie naukowe o utylitarnym charakterze. Rozpoczyna je strona tytułowa z właściwymi dla dysertacji informacjami, której strukturę stanowią – poprzedzony streszczeniem sporządzonym w języku polskim (s. 5–7) i języku angielskim (s. 8–10) oraz *spisem treści* (s. 11–13) – *wstęp* (s. 15–24), *sześć rozdziałów* (s. 25–663) będących główną częścią pracy, które – poza pierwszym rozdziałem – wieńczy podrozdział *konkluzji, zakończenie* (s. 663–676), *bibliografia* (s. 677–713), *spis tabel, rysunków i wykresów* (s. 714–716) oraz *załącznik* (s. 717–743). Ogólny układ recenzowanego opracowania oceniam pozytywnie.

W recenzowanej dysertacji zawarto badania naukowe i ich opis dotyczące ważnego fragmentu współczesnej, mocno złożonej rzeczywistości bezpieczeństwa, warunkowanej wieloma czynnikami o niebezpiecznym i rozwojowym charakterze. Czynniki te posiadają cechy nieobojętne zarówno dla bezpieczeństwa regionalnego w Europie, jak i całej Europy, a nawet dla bezpieczeństwa światowego. Złożoność poddanej badaniom i opisowi problematyki determinują z jednej strony – zdefiniowane, imperialne aspiracje Federacji Rosyjskiej (Rosji) będącej sukcesorką carskiej i sowieckiej polityki imperialnej, z drugiej zaś – dążenia wybranych państw europejskich, które w drodze rozpadu imperatora jakim był upadły Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich pozbyły się jego supremacji i wybiły się na niepodległość. Obecnie, państwa te nie wykazują chęci do utrzymywania z Rosją szczególnie

ściślych relacji, a zwłaszcza relacji budowanych na rosyjskich warunkach. Swoje niepodległe istnienie upatrują one natomiast w ramach struktur polityczno-gospodarczych i polityczno-militarnych tworzonych przez podmioty Europy Zachodniej. Taki stan rzeczy spowodował, że współczesna Rosja wyraźnie odczuwa imperialny dyskomfort funkcjonalno-egzystencjalny i wyraz tego daje w prowadzonej przez siebie polityce międzynarodowej, w tym w polityce militarnej.

Podjęte, w dysertacji wyzwanie badawcze, dotyczące tzw. państw europejskiego obszaru poradzieckiego w polityce bezpieczeństwa Rosji – zwłaszcza z uwagi na współczesność narracji i faktu oraz na aktualność strategiczną i doktrynalną, a także na użyteczność praktyczną – recenzent uznaje za przedsięwzięcie interesujące poznawczo. Jednakże – zdaniem recenzenta – przyjęta formuła dyskursu została zbyt mocno rozbudowana (będzie o tym mowa w dalszej części recenzji), co skutkowało przede wszystkim nadmierną objętością opracowania. Mimo jednak pewnych zastrzeżeń, temat i naukowy charakter dzieła predestynują to opracowanie do zbioru literatury stanowiącego źródło wiedzy o ważnym fragmencie współczesnej rzeczywistości bezpieczeństwa. Zwłaszcza, że poprzez przyjęte, m.in., metodę i zakres dociekań – niezależnie od występujących na rynku pozycji literaturowych z tego obszaru (pokazanych także w bibliografii niniejszego opracowania) – wnosi ono, opartą także na aktualnych badaniach empirycznych, wiedzę o rozważanych zjawiskach, skłaniając jednocześnie do formułowania kolejnych kontekstowych pytań. Z uwagi na obszar i przedmiot dociekań recenzowane opracowanie może być wykorzystywane zwłaszcza na kierunkach studiów związanych z naukami o bezpieczeństwie i naukami o polityce.

2. Ocena wiedzy teoretycznej zawartej w recenzowanej rozprawie doktorskiej

Podstawę oceny wiedzy teoretycznej, zawartej w recenzowanej rozprawie doktorskiej stanowią informacje zamieszczone w poszczególnych elementach struktury tej rozprawy oraz sposób jej prezentowania. Ocenę tę rozpoczęto od analizy tytułu pracy i jego korelacji z problemem badawczym i hipotezą. Następnie przeglądowi poddano ogólną koncepcję pracy i jej strukturę.

W rezultacie tak zakreślonego procesu oceniania uznano, że:

1) *tytuł* pracy jest interesujący i jako taki nie budzi zastrzeżeń. Zawarte w nim informacje pozwalają wskazać napięcie poznawcze, a więc to co jest szczególnie istotne w pracy badawczej. Tytuł dysertacji trafnie sugeruje, że państwa, które uwolniły się spod supremacji Rosji nadal pozostają w jej zainteresowaniu i że Rosja prowadzi wobec nich określoną politykę.

Niemniej, w kontekście zarówno nauk o bezpieczeństwie jak i określonych w dysertacji: przedmiotu badań (s. 31), celów badawczych (s. 32), problemów badawczych (s. 35) oraz hipotez (s. 37 i 38) – zdaniem recenzenta – bardziej adekwatnym i nienaruszającym konwencji twórczej byłby tytuł (o nieco zmienionym brzmieniu), np.: „Bezpieczeństwo państw europejskiego obszaru poradzieckiego w polityce militarnej Federacji Rosyjskiej”. Tytuł taki również wiązałby mocniej dociekania z naukami o bezpieczeństwie;

2) *wstęp* rozprawy pozwala wyczytać, że proces jej opracowania miał charakter planowego działania, które skutkowało zaprezentowaniem przemyślanych koncepcji i struktury pracy. Choć nawiązanie do struktury pracy znajdzie się w dalszej części recenzji (zwłaszcza przy okazji oceny samodzielnego prowadzenia badań naukowych i ich opisu), to i w tym miejscu wypada zaznaczyć, że zabrakło w niej, a przynajmniej recenzentowi nie udało się natrafić, wzmianki o osobistych przesłankach (wynikających np. z zainteresowań) skłaniających Kandydata do zajęcia się właśnie tą problematyką. Z punktu widzenia oryginalności opracowania należy natomiast uznać za ważne zawarcie we *wstępie* informacji o tym, że w swoich badaniach Kandydat podejmował także kwestie prognozy implikacji dotyczącej ewentualnej realizacji strategicznych priorytetów Rosji z jej wpływem na architekturę bezpieczeństwa zarówno regionalnego, jak i światowego. *Wstęp* zawiera również wystarczającą charakterystykę poszczególnych elementów dysertacji.

3) *rozdział 1* – o metodyczno-metodologicznym charakterze stanowi obraz ustandaryzowanego sposobu konceptualizacji pracy doktorskiej. Wskazano tu, że prowadzone działania oparto na literaturze zarówno metodyczno-metodologicznej, jak i historycznej o tematyce dotyczącej współczesnej architektury europejskiego bezpieczeństwa z imperialną aktywnością Rosji w roli głównej. Za warcie podkreślenia należy uznać wykazanie namysłu zarówno nad tematem i tytułem pracy, jak i nad sposobem przeprowadzenia niełatwych badań empirycznych. W kontekście tytułu pracy, mimo pewnej dyskusyjności, co do jego brzmienia, zasadne jest zaznaczenie, że jest on wystarczająco zwięzły i komunikatywny oraz pozostaje w akceptowalnej spójności logicznej z problemem badawczym i hipotezą główną, której nadano właściwości tezy. Wypada zatem zaznaczyć, że hipoteza, w odróżnieniu do tezy, charakteryzuje się istnieniem wyraźnego związku pomiędzy zmiennymi: zależną i niezależną. Ponadto, sformułowana w rozprawie doktorskiej hipoteza główna odpowiada (bardziej) tytułowi sugerowanemu przez recenzenta. W rozdziale tym dokonano trafnego opisu celu badań z jego podziałem na cel poznawczy i cel utylitarny (s. 32). W tym miejscu warto zaznaczyć, że choć jako takie uwypuklenie właściwości poznawczych i utylitarnych celu badań jest działaniem poprawnym, to – zdaniem recenzenta – brak sformułowania ogólnego celu

badawczego może budzić pewien niedosyt. Na podkreślenie w tym rozdziale zasługuje, poza wskazaniem metod naukowych, także szeroki opis celu ich stosowania. Podnoszone w tej części rozprawy doktorskiej kwestie były rozważane w celowo konstruowanym podejściu naukowym z wyraźnym, metodycznym namysłem kontekstowym, który jest wymagany do prowadzenia naukowego procesu badawczego;

4) rozdział 2 – o identyfikacji i charakterystyce czynników wewnętrznych i zewnętrznych determinujących (w zasadzie) rosyjską politykę zagraniczną, rozpoczynają wyjaśnienia kwestii rozumienia jako takiego bezpieczeństwa i bezpieczeństwa podmiotowego (bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa międzynarodowego), polityki zagranicznej i interesu narodowego. Następnie prowadzono rozważania nad niemilitarnymi i militarnymi czynnikami kształtującymi rosyjską politykę bezpieczeństwa. Rozdział ten zakończono właściwymi konkluzjami. W kontekście przywołanego w tym rozdziale rozumienia znaczenia niektórych pojęć i wyrażen (ich definiowania i interpretacji) należy zaznaczyć, że choć recenzent nie kwestionuje zasadności ich przywołania (błąd rzeczowy: strona 58, cytata nr 108, jest „teologia”, powinno być (raczej) „teleologia”), to zaznacza, że nie podziela bezkrytycznego odtwarzania zastanych rzeczy. Zabrakło tu ukierunkowanej na temat dociekań odpowiednio pogłębionej dyskusji. Uwaga ta dotyczy głównie rozumienia takich zjawisk, jak: bezpieczeństwo, bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo narodowe i przypisanych im pojęć, terminów. Bez rozwijania tego wątku, w tym miejscu recenzent kieruje wyłącznie uwagę Kandydata na swoje opracowanie¹. Podobna uwaga dotyczy rozumienia terminu „istota” (s. 66). Według recenzenta, prowadzone przez Kandydata rozważania dotyczą raczej cech właściwych rosyjskiemu imperializmowi niż jego istoty. Poza tym recenzentowi nie udało się odnaleźć zapowiedzianych badań jako takiej istoty imperializmu rosyjskiego². Natomiast, inne zawarte w tym rozdziale dociekania potwierdzają przemyślany element koncepcji prowadzenia badań i stanowią ważną podbudowę zasadniczych rozważań. Niemniej, znajdują się tu również o ograniczonym związku z tematem (przynajmniej podane w takim układzie) informacje dotyczące, np., kultury strategicznej takich państw jak Izrael, Chiny, Japonia i USA (s. 77–85);

5) rozdział 3 – wskazany jako założenia i strategiczne cele Rosji dotyczy „w zasadzie” ogólnej polityki funkcjonowania Rosji. Określenie „w zasadzie” oznacza, że choć uwzględniono aspekty komponentu bezpieczeństwa Rosji, to jednak znaczną część

¹ Zob., M. Lutostański, *O epistemologii i ontologii rzeczywistości bezpieczeństwa. W czasie zwyczajnym*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2021, s. 111–189.

² Wyjaśnienie, czym jest istota czegoś (rzeczy): Zob., ibidem, s. 158–162.

prorowadzonych tu rozważań odnosi się do kwestii społeczno-politycznych, w tym unormowań prawnych i wynikających z nich kompetencji władzy ustawodawczej (Zgromadzenia Federalnego), wykonawczej (rządu – Rady Ministrów Federacji Rosyjskiej, z podkreśleniem pozycji prezydenta Rosji) oraz władzy sądowniczej (o zróżnicowanych, stosownie od usytuowania w strukturze organizacyjnej państwa kompetencjach), której rola w aktualnych rosyjskich warunkach jest zdominowana przez ośrodek prezydencki. Pewne wątpliwości budzi sposób ujęcia w tym rozdziale kwestii struktur etnicznych państw europejskiej części obszaru poradzieckiego (podrozdział 3.3. – s. 215–228). Zdaniem recenzenta, przedstawione dane – podobnie jak część orędzia prezydenta Rosji dotycząca aspektów społeczno-gospodarczych (s. 160–163) – pozostają w luźnym związku z tytułem dysertacji i rozwiązywanym problem badawczym;

6) *rozdział czwarty* – o bilansie rosyjskiej polityki bezpieczeństwa w procesie integracji europejskiej części obszaru poradzieckiego w latach 2014–2022, dotyczy szczególnie ważnej dla bezpieczeństwa w regionie kwestii militarnej aktywności Rosji. W rozdziale tym, poza interesującymi i ściśle związanymi z tematem i tytułem dociekaniem, znalazły się również informacje poboczne, zwłaszcza z obszaru podstawowych i ogólnych funkcji oraz interesów państwa, rozumianego jako uformowana organizacja społeczna i podmiot prawa międzynarodowego. Zatem, rozdział w takim kształcie tylko w określonej części odnosi się do kwestii bezpieczeństwa. Oznacza to, że zawarte w nim treści – choć ważne i interesujące poznawczo – nie stanowią jednak ścisłych informacji związanych z tytułem i jako wpływające na objętość pracy, powinny być poddane dostosowawczemu, merytorycznemu cyzelowaniu. Zabieg taki mógłby dotyczyć głównie płaszczyzn gospodarczej czy kulturalnej. Za pewnego rodzaju uchybienie pisarsko-logiczne można uznać także pominięcie w tej części dysertacji wyjaśnienia użytego w tytule rozdziału, a następnie w jego treści terminu „bilans” (s. 241–321), zwłaszcza, że pierwszy podrozdział tego rozdziału (s. 241) został wskazany jako miejsce na wyjaśnianie użytego aparatu pojęciowego, a w języku polskim termin ten ma kilka znaczeń (np. podsumowanie, zestawienie, raport);

7) *rozdział piąty* – o priorytetach rosyjskiej polityki bezpieczeństwa wobec państw europejskiego obszaru poradzieckiego do 2032 r. zawiera, uzyskane także w drodze pogłębionych badań empirycznych (IDI) interesujące poznawczo i utylitarnie ważne dane – zwłaszcza z punktu widzenia bezpieczeństwa państw europejskiego obszaru poradzieckiego. Identyfikacyjno-analityczny, a także prognostyczny charakter dociekań odpowiada realizacji sygnalizowanych zamierzeń badawczych. Za wartość dodaną do prowadzonych tu dociekań również należy uznać zaprezentowane zarówno zestawienia sektorowych priorytetów Rosji

wobec państw europejskiego obszaru poradzieckiego w perspektywie do roku 2032 jak i ich oceny, a także oceny prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzeń przyczyniających do rozpadu Rosji. Natomiast pewne rodzaju uchybieniem – także jednolitości, można uznać zmianę struktury tego rozdziału względem struktury poprzedzających rozdziałów (1–4). Zbędnie – zdaniem recenzenta – zamieszczono w nim tekst bezpośrednio pod tytułem rozdziału. Choć niniejsza uwaga ma cechy niuansowe koncepcji i jako taka w żaden sposób nie należy do dyskwalifikujących pracę, to już w połączeniu z powtarzającymi się tego typu i podobnymi uwagami – np. nie wskazywanie w treści numeracji form graficznych (rysunków, tabel, wykresów – w całej pracy), lecz ograniczanie się wyłącznie do mało komunikatywnej informacji, np. (jest w tekście): „Przedstawione w tabeli wyniki”, (powinno być) „Przedstawione w tabeli 5.1. wyniki” (s. 326)³, może uprawniać do sformułowania wniosku, że w tym zakresie dostrzegalny jest pewien problem z dochowaniem wymogu określonej jednolitości i czytelności, stosowanych podczas pisemnego przygotowania pracy promocyjnej. Ponadto, tytuł tego rozdziału informuje o (ogólnych) priorytetach rosyjskiej polityki, zaś szczegółowa hipoteza badawcza, która podlega weryfikacji w tym rozdziale, dotyczy „strategicznych priorytetów” tej polityki. Różnica ta może stanowić niejako asumpt do rozszerzania głównego nurtu dociekań o wątki poboczne, co w kontekście objętości niniejszej pracy również może wskazywać na jej właściwość;

8) *rozdział szósty* – o scenariuszach europejskiego obszaru poradzieckiego – stanowi ostatni element głównej części analityczno-prognostycznych rozważań nad polityką bezpieczeństwa prowadzoną przez Rosję wobec państw tzw. obszaru poradzieckiego. Rozdział ten zawiera odpowiadające tytułowi informacje. Na podkreślenie zasługują zaprezentowane w nim: a) scenariusze potencjalnych i realnych działań o reintegracyjnym charakterze tego obszaru obrazujące cztery, kluczowe dla funkcjonowania państwa płaszczyzny (polityczną, gospodarczą, militarną, kulturowo-informacyjną), b) oceny prawdopodobieństwa zaistnienia wskazanych scenariuszy, c) narzędzia przewidziane przez Rosję do osiągnięcia określonych celów strategicznych w tym obszarze, d) możliwe konsekwencje wynikające z realizacji takich scenariuszy. Należy zaznaczyć, że rozdział ten, podobnie jak rozdział go poprzedzający (piąty), posiada odmienną strukturę względem czterech pozostałych;

9) *zakończenie* zawiera podstawowe elementy wiążące treść rozważań prowadzonych w części głównej pracy. Zamieszczono tu odniesienie się do kwestii: a) osiągnięcia głównego celu badawczego, który – zdaniem recenzenta – został zbyt słabo wyartykułowany w części

³ Kwestia dotyczy całej pracy. Ponadto, w pracy brak zachowania ciągłości numeracji form graficznych, zaś w końcowym spisie tych form brak wskazania numeracji stron, na których one się znajdują.

metodyczno-metodologicznej, b) rozwiązania problemu badawczego, c) weryfikacji hipotez głównej i szczegółowych oraz przyjętych ograniczeń. W *zakończeniu* również zawarto wnioski wynikające z ustaleń przeprowadzonego procesu badawczego oraz zamieszczono rekomendacje dotyczące kierunków prowadzenia dalszych badań. Tę część dysertacji, rozumianą jako działanie podsumowujące proces badawczy, należy uznać za ogólnie poprawną. Nie dla krytyki, lecz dla przyszłych, dobrych praktyk warto w tym miejscu wskazać, iż niekiedy można odnieść wrażenie, że Autor, dokonując podsumowania w pewnym zakresie recenzuje swoje dokonanie i wyraża przy tym niezłomną pewność, że zrobił to wyjątkowo dobrze (np. kwestia weryfikacji hipotezy s. 666 i 667) – nie biorąc pod uwagę ewentualności, że jednak coś można było zrobić lepiej (np. przy formułowaniu hipotezy wyraźniej wyartykułować właściwego hipotezie przypuszczenie). Z podobnym entuzjazmem Autor również oznajmia o szerokim, wielkoobszarowym nowatorstwie oraz o wniesieniu istotnego wkładu informacyjnego (s. 668).

Elementy pracy takie jak *bibliografia* i *załącznik oraz streszczenie* (w języku polskim i języku angielskim) zostały wykonane poprawnie. Pewne wątpliwości budzi sposób sporządzenia spisu form graficznych ujętych w dysertacji (*spisu: tabel, rysunków i wykresów*). Zdaniem recenzenta, wszystkie formy graficzne powinny mieć odpowiednio odrębną, ciągłą numerację w pracy. Przyjęty natomiast w pracy sposób ujęcia form graficznych zarówno w treści, jak i spisie nie ułatwia ich wskazywania.

3. Ocena umiejętności samodzielnego przygotowania pracy naukowej

W ramach oceny umiejętności samodzielnego przygotowania pracy promocyjnej zostały poddane analizie przede wszystkim aspekty metodyczne i metodologiczne przeprowadzonego procesu badawczego z jego elementami organizacji, prezentowania oraz kultury i dyscypliny wykonawczej, głównie w zakresie edytorskim.

Bez wątpienia, recenzowane opracowanie posiada charakter naukowy, a sposób ujęcia i zaprezentowania podjętych dociekań pozostaje, co do zasady, w zgodności z ogólną logiką prac analityczno-koncepcyjnych. Przejęta struktura pracy świadczy o przemyślanym, metodycznym podejściu do przygotowania i przeprowadzenia postępowania badawczego z wykorzystaniem bogatego zestawu, trafnie dobranych metod badawczych. Sformułowane zaś problemy badawcze rozwiązywano z wykorzystaniem formalno-prawnych uregulowań, starannie dobranej literatury przedmiotu oraz w toku badań empirycznych. Również w tym miejscu należy podkreślić, że choć tytuł dysertacji jest zrozumiały i koresponduje

z treścią opracowania, to jednak – według recenzenta – mógłby on mieć nieco inne brzmienie (np. wyżej przywołane). Ponadto, za działania bardziej trafne można byłoby uznać wskazanie przedmiotu badań i związanego z nim problemu badawczego w węższym obszarze badań. Najkrócej tę kwestię ujmując, badaniami można było objąć nie wszystkie państwa europejskiego obszaru poradzieckiego, jak to uczyniono w tym ambitnym dziele, lecz ich część (np.) wyłącznie państwa bałtyckie. Przyjęcie takiego ograniczenia mogłoby skutkować (np.) zmniejszeniem objętości dysertacji. Wypada podkreślić, że jej obecna objętość wykracza poza standardy, a zawarty w niej materiał wypełnia potrzeby co najmniej dwóch samodzielnych prac naukowych.

Należy zaznaczyć, że obok przywołanych wyżej spostrzeżeń głównie natury porządkowej, w pracy z jakichś powodów odstąpiono od wskazywania skrótów przy pierwszym przywoływaniu wielowyrazowych nazw własnych (np. s. 15 – Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ) czy s. 290 – Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG), a także przy pierwszym wskazaniu określonego państwa nie zawsze stosowano jego oficjalną nazwę – i tak, zamiast Republika Białorusi (Białoruś) czy Republika Mołdawii (Mołdawia) używano wersji skróconych nazw tych państwa – Białoruś, Mołdawia (s. 12). Natomiast na pozytywne podkreślenie zasługuje zarówno staranne posegregowanie, poprawnie dobranego, bardzo bogatego zbioru źródeł pozyskiwania wiedzy (s. 677–713), jak i przejrzyste ujęcie w formie tabelarycznej, interesująco poznawczych wyników badań empirycznych.

Recenzent także dostrzega obiektywnie niełatwy do zrealizowania zamek badawczy oraz wyróżniający się wysiłek organizacyjno-metodyczny i merytoryczno-metodologiczny, które połączone z kompetencjami i konsekwentną dociekliwością badawczą Kandydata skutkowały powstaniem bardzo obszernego dzieła naukowego. Biorąc pod uwagę powyższe, należy uznać, że pomimo wystąpienia w tak rozległym procesie badawczym określonych wyżej potknięć, dysertacja została przygotowana poprawnie, czym jej Autor potwierdził posiadanie wystarczających umiejętności do samodzielnego prowadzenia badań i naukowego ich prezentowania.

4. Ocena oryginalności rozwiązania problemu badawczego oraz oryginalności uzyskanych wyników badań naukowych

Podstawową oryginalnością pracy doktorskiej jest pomysł i koncepcja jej opracowania. Autor niniejszej pracy włożył wiele wysiłku, by jego dzieło badawcze takim się stało. Genezą przeprowadzonego procesu badawczego, jak należy wnosić, była akceptacja wstępnej

koncepcji tej pracy przez kierownika naukowego i Radę Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej. Warto jednakże zaznaczyć, że na tym etapie trudno jest przewidzieć finalny kształt projektowanego dzieła i jego naukowej zawartości, zwłaszcza że przebieg procesu badawczego, w tym ostateczne sformułowanie zarówno problemu badawczego jak i hipotezy roboczej mogą w procesie badawczym podlegać modyfikacji, np. w związku z pojawieniem się dodatkowych istotnych dla jego przebiegu zmian, w tym ograniczeń, które wynikowo mogą determinować tak oryginalność problemu badawczego, jak i cechy fizyczne dzieła. Należy powtórzyć, że recenzowana praca promocyjna pod względem fizyczności nie należy do często spotykanych. Jej objętość niewątpliwie wiąże się z szeroko zakreślonym wyzwaniem badawczym. Jednakże w tej części recenzji, bardziej niż o oryginalność fizyczności dysertacji, chodzi o oryginalność badań i ich rezultatów. Toteż, abstrahując od autorskiego podkreślania nowatorskiego charakteru dzieła (s. 668), wypada ponownie zaznaczyć, że poddane ocenie (ogólnie) badania zostały przeprowadzone poprawnie pod względem metodycznym i metodologicznym. Z jednej strony wpisują się one w bogatą literaturę przedmiotu, która w dużej części stanowi szeroką bazą dociekań, z drugiej zaś – są ważnym uzupełnieniem tej literatury. Wskazaną ważność wyrażają zarówno aktualne, obejmujące wiele obszarów, badania empiryczne, jak i możliwości porównania uzyskanych podczas tych badań i dotychczas nigdzie niepublikowanych rezultatów (aktualnych opinii ekspertów) z wynikami badań zawartymi w literaturze przedmiotu.

Ponownie warto zaznaczyć, że zadanie badawcze, którego podjął się Kandydat było trudne i ambitne. Obszar dociekań, chociaż interesujący z podstawowego i praktycznego punktów widzenia nie należy bowiem do łatwych do rozpoznawania. Trudność w tym zakresie wiąże się zarówno z dostępem do oryginalnych źródeł wiedzy, a więc do dokumentów, z których najbardziej wartościowe są zazwyczaj niejawne, jak i do ekspertów o wysokich kompetencjach (przedstawicieli służb specjalnych czy ambasadorów). Niemniej jednak, zgromadzony i opracowany w jawnym procesie badawczym materiał – dzięki zastosowanym metodom, technikom oraz narzędziom badawczym, służącym pozyskiwaniu nowych oraz aktualnych informacji – pozwolił badaną rzeczywistość bezpieczeństwa przedstawić nie wyłącznie jako jej złożoną fotografię, a pracy promocyjnej nadać walor oryginalności.

5. Uwagi końcowe z pytaniami i konkluzją

W recenzowanej dysertacji zostały poddane badaniom oraz opisowi aktualne i ważne problemy dotyczące bezpieczeństwa (zwłaszcza) regionalnego. Dotyczą one powrotu Rosji do

imperialnej aktywności z wykorzystaniem różnych narzędzi, w tym siły militarnej. Podjęta w rozprawie doktorskiej dyskusja poznawcza na ten temat, a także sposób jej prowadzenia wykazały, że objęte dociekaniem problemy znajdują się w stadium ciągłego rozwoju i jako takie powinny podlegać dalszym badaniom. Zaprezentowane struktura i treść pierwszego samodzielnego dzieła naukowego, mimo pewnych uchybień, pozwalają stwierdzić, że są wynikiem zamierzonego i metodycznego działania. Z ich wielowymiarowego kształtu można wnosić, iż poprzedzały je namysł i świadome działanie naukowe. Biorąc powyższe pod uwagę recenzent wyraża nadzieję, że zostanie to potwierdzone podczas publicznej obrony tego dzieła i udzielania odpowiedzi na sformułowane pytania.

Zalecenie i pytania: Niezależnie od uznania recenzowanej pracy za wartościową pod względem podstawowym i praktycznym, recenzent wnosi, by Kandydat do stopnia doktora nauk o bezpieczeństwie ustosunkował się (w sposób syntetyczny) do wskazanych w niniejszej recenzji uwag, a następnie udzielił odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Jaki był główny motyw zainteresowania się Kandydata tematyką będącą przedmiotem badań niniejszej dysertacji?
2. Czym Kandydat wyjaśni nadanie sformułowanym w pracy hipotezom formy tez?
3. Co według Kandydata stanowi istotę bezpieczeństwa państwa?
4. Co zdecydowało o przyjęciu – zdaniem recenzenta zbyt szerokich – przedmiotu badań i problemu badawczego?
5. Czy Kandydat uważa, że prowadzenie dociekań opisanych sugerowanym przez recenzenta tytułem pozwoliłoby ukonkretnić badania i bardziej wpisać je w nauki o bezpieczeństwie? Proszę uzasadnić odpowiedź.

Konkluzja: Rozprawa doktorska pt. „Państwa europejskiego obszaru poradzieckiego w polityce bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej”, autorstwa Pana mgr. Jarosława Grabowskiego, opracowana pod promotorstwem Pana prof. dra hab. Wojciecha Włodarkiewicza i promotorstwem pomocniczym Pani dr Marzeny Walkowiak – zdaniem recenzenta – spełnia w podstawowym zakresie wymogi formalne stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571, z późn. zm.) i jako pozytywnie oceniona uzyskuje rekomendacje do dalszego procedowania, z jej obroną włącznie.

